

Claus Hedegaard:

Tucson 1999 - opvaskemiddel uden matrix

Til jer, der ikke har været til stenmesse i Tucson: Se så at komme afsted! Det er ikke bare for sjov, at flere end 1500 stenhandlere tilbringer to uger i ørkenen med deres varelager.

Det giver en enestående mulighed for at se nye og spændende ting, finde stykker til samlingen og tale med folk med samme interesse.

Samler du kun på Pyrit krystaller fra pegmatiter ? Så er der en god chance for at træffe ligesindede i Tucson. Intet er for bizart!

I år brugte jeg kun tid på mineraler - beklager ingen døde dyr, slebne sten, perler eller andet okkult i beretningen. Jeg prøvede at lægge særligt mærke til ting, som forekom i rimelig mængde til en fornuftig pris og som derfor formentlig vil dukke op på stenmesser og hos handlere andre steder.

Der var atter en del Danburit fra Charcas (San Luis Potosi, Mexico) på markedet. Alle krystaller er hvide eller farveløse, aflange med rhombeformet tværsnit og høj glans. Krystal grupper er usædvanlige men enkeltkrystaller op til 5-7 cm er hyppige og de findes til knap 20 cm. 'Hvide mineraler' er ikke så efterspurgt, men jeg synes de er spektakulære.

Flere handlere havde kraftigt blå Chalcantit - vel at mærke naturlig Chalcantit, ikke syntetisk eller et forvittringsprodukt. Stykkerne kom fra to

lokaliteter - Posey Mine (San Juan Co., Utah, USA) og Planet Mine (La Paz Co., Arizona, USA). Materialet fra Posey består af 5-10 mm årer i sandsten og er meget solidt, medens stykker fra Planet har 1-3 cm nåle, hår og krøller på sprødt matrix. 'Kobber sulfat' er jo ganske almindeligt, men hvor ofte ser man egentlig naturligt materiale ?

Der var også rigelig, flot blå Azurit fra Morenci i Arizona. Der har næsten kun været 'gamle' stykker på markedet i flere år og de har ofte fundet et blivende hjem hos lokale samlere. Jeg ved ikke, om der er tale om nyfundet materiale eller et gammelt parti, men mange handlere havde flotte 3-6 cm kugler og rosetter af Azurit krystaller from Morenci. De minder lidt om materiale fra Kina (Shi Lu nær Guangdong, Yangchun Co, Guangdong Prov.), Frankrig (Chessy nær Lyon) og Utah (La Sal): tæt-sammenvoksede krystaller i fladtrykte kugler med radiær struktur. Farven er relativt mørk (mere Chessy end La Sal) og krystallerne for det meste relativt små (altså mere La Sal end Chessy), men kan da være over 1 cm. Materialet har tilsyneladende cirkuleret på andre messer i Arizona før Tucson, men er så rigeligt, at vi givet vil se noget af det i Europa.

For første gang så jeg Andradit var. Topazolit i gyldne til brune krystaller op til 4-5 mm fra Yellow Cat Mine (New Idria District, San Benito Co., California, USA) hos flere handlere. Krystallerne dækker indersiden af druserum op til 15-18 cm, som har været fyldt

med Calcit og de brune krystaller minder forbløffende om materiale fra Skjerpemyr (Grua, Norge). Materialet minder ikke meget om det, jeg kender som 'Topazolit'. Der var også enkelte stykker med fimset gulgrønne, mindre krystaller (svarende til Wurlitz, Franken, Tyskland), som passer bedre. Men man skal som bekendt ikke bestemme granater visuelt.

Der kommer masser af billige mineraler fra Mexico, men der findes også ganske spændende sølvholdige mineraler. Dem ser man bemærkelsesværdigt sjældent på det europæiske marked, selvom europæiske samlere ofte er mere modtagelige for sorte og 'kedelige' mineraler end amerikanerne. "Jeg så mange stykker angiveligt 'Achantit krystaller' eller sågar 'Argentit krystaller' fra Guanajuato. Som notorisk pindehugger må jeg insistere på, der ofte(st) er tale om Achantit paramorph efter Argentit, men det bliver stykkerne ikke ringere af! Der var mange stykker med 5-10 mm skinnende sorte krystaller og enkelte med kantlængder op til 6 cm! De store krystaller er selvsagt sjældne og efterspurgt, men ofte også forvredne, så de små er faktisk bedst. Jeg så også stykker med 1-3 cm seks-kantede, pladeformede krystaller af Polybasit fra Guanajuato og 1-5 cm Pyrrargyrit krystaller fra Fresnillo (Zacatecas, Mexico). De har høj glans, er for det meste sorte - tydeligvis ikke inspiration til udtrykket 'rødgylden' - og kommer sjældent på matrix.

Sulfider er som bekendt de interessanteste mineraler og jeg

var derfor særligt glad for at se et parti med Tetraedrit krystaller op til 5 cm fra Casapalca (Lima, Peru). De fleste større krystaller havde en tynd mat, brunlig belægning, medens de mindre ofte var skinnende blanke. Materialet er på ingen måde nyt, men dette synes bedre end det, vi har set tidligere.

De røde Grossular krystaller fra Sierra de las Cruces (Sierra Mojada, Coahuila, Mexico) er ved at være gamle kendinge, men der kommer heldigvis stadig flere af dem. Der var en ny forsyning af både matrix-stykker til 35 cm og enkelt-krystaller op til 2 cm. De findes i Calcit-fyldte hulrum i grå Kvarts. Krystallerne har som regel en gråsort kerne, dækket af et tranebærsfarvet lag, som udgør 5-90% af krystallens diameter.

Når jeg render rundt på en stenmesse, leder jeg ofte efter 'oversete' eller 'obskure' ting og kan derfor være forbløffende uopmærksom på det mest åbenlyse. Først på messens sidste dag lagde jeg ordentligt mærke til Auripigment fra Elbrosskiy Minen i Kaukasus, Rusland. Flere handlere havde store mængder af det til lave priser. Stykkerne består af 1-3 cm tykke skorper af små, tæt-sammenvoksede krystaller. Farven er fantastisk orange - ikke gul som fra Getchell Mine (Humboldt Co., Nevada, USA), men virkeligt orange orange! Jeg erindrer ikke andet som har den farve, men Crocoit fra Beresovsk (Ural, Rusland) eller Callenberg (Sachsen, Tyskland) kommer tæt på. Wow!"Min personlige favorit var dog langt fra så spektakulær: Zunyit

kommer oftest som små glasagtige korn. Jeg er selv glad for mine fritvoksende mikro-krystaller. Overraskelsen var stor, da jeg stod overfor et håndstykke, dækket af tæt-voksede krystaller med kantlængde op til 6 mm og nydelig blålig grå farve. Lokaltiteten var angiveligt Electric Meatball Mine i La Paz Co., Arizona. 'Den elektriske Frikadelle Mine' ??? Tak!

Et parti Fluorit fra Planggenstock (Güscheneralp, Kanton Uri, Schweiz) var interessant på grund af farven - kraftigt rosa. Jeg er nok for blasert til at påskønne stykkerne, men samlere med smag for alpine mineraler får altid våde øjne, når der er rosa Fluorit oktaedere i nabolaget. Bevares, de er da meget sjove, men krystallerne er matte, sjældent over 5 cm og der er normalt ikke noget matrix. Hvis de havde været grå og fra Nordjylland, ville ingen gide samle dem op!

Folk med smag for 'alpin type' mineraler kunne glæde sig over megen norsk Anatas, både fra 'Valdres' og fra 'det første fund i 1975' på Hardangervidda. Der var meget flotte 'Valdres' stykker med tydeligt blålige, halvblanke krystaller op til 3 cm på matrix og det var ikke bare et par stykker hos en enkelt handler, men derimod noget man så i et vist antal hos flere. (Se artikel s. 5-7, Red. anm.)

Jeg så to eksempler på usædvanligt store krystaller: Rutil og Fresnoit. Rutil fra Graves Mountain (Lincoln Co., Georgia, USA) er en gammel klassiker, men man ser oftest kun et enkelt stykke ad gangen. Et nyt fund fra 1998 gav et

større antal enkelt-krystaller med eller uden matrix. De største krystaller er op til 6-7 cm (men de fleste 1-3 cm) og de bedste er hele og med glatte flader (resten er beskadigede, med striber eller med parallelt voksede krystaller). Krystallerne har en meget høj glans og en mørk rødbrun farve. De usædvanlige ved fundet er dels, der er et stort antal stykker i god kvalitet, dels at der er et rimeligt antal matrix stykker. Matrix er ikke særligt spektakulært - grove flager (til 1 cm) af Hæmatit med delvist iriserende Goethit - og mange samlere og handlere er tilbøjelige til at udpræparere krystallerne fuldstændigt."Aldrig hørt om Fresnoit ? Fortvivl ikke, der er ikke meget at høre om! Det findes normalt som gulgrønne partier i Sanbornit og Kvarts (evt. med andre barium silikater) fra Big Creek og Rush Creek (San Benito Co., California, USA). Det er relativt ualmindeligt og har en kraftig gul fluorescens, men er ikke egentligt tiltrækkende. Jeg har flere gange hørt om pæne krystaller og nu så jeg dem! De er måske ikke overvældende - for de uindviede ihvertfald - men dog flere millimeter store, fritstående, skarpe, citron-gule med fedtglans. De er fundet i Victor Claim ved Clear Creek (San Benito Co., California, USA).

Kan man glædes over krøllet avisepapir ? Selvfølgelig! Især hvis det anvendes rigtigt. Mange oversøiske handlere - især kinesere - har efterhånden forstået, hele krystaller giver flere penge end beskadigede og bruger stadigt mere og bedre

indpakning. Forståelsen er tydeligvis også trængt helt ud til minerne, for der kommer stadigt flere gode og ubeskadigede stykker frem og mange af dem endda med lokalitetsdata. I år så jeg mange flotte, lysebrune, skinnende Scheelit krystaller fra Hu-Yan Mine (Ping-Wu Co., Sichuan Province, Kina). Enkelte krystaller har kantlængder til 10 cm og der var mange matrix stykker. Krystallerne sidder i hulrum beklædt med tæt sammenvoksede glimmer (Muskovit ?) krystaller - det giver selvsagt gode muligheder for at montere løse krystaller på matrix. Fra samme sted kommer 'Goshenit' og/eller 'Aquamarin' (afhængigt af om de er grumset farveløse eller grumset gråblå) i skinnende, tavleformede, sekskantede krystaller op til 5-6 cm diameter.

Jeg var selv fascineret af 5-7 cm fritvoksede, halvmetalliske Wolframit krystaller fra Yao Ganxian Mine (Chenzhou, Hunan Province, Kina). De vokser enkeltvis på store Kvarts krystaller og er dermed nok de flotteste Wolframit stykker, jeg har set. Wolframit kommer sjældent på et matrix, som giver god kontrast og man ser som regel kun grupper af få krystaller, evt. med lidt Arsenopyrit, Pyrit el.l. (Panasqueira).

Tråd-kvarts (Faden-kvarts) er en interessant specialitet, der ofte er relativt dyr - ihvertfald var! Krystallerne er som regel et fladt prisme, der indeholder en hvid 'uldtråd'. Tråden forbinder oftest to modstående kanter i prismet og krystallen er tavleformet i et plan udspændt af tråden og krystallens 'nor-

male' længde-akse. Der har for nyligt været et stort fund i xxxx (Northern Frontier Province, Pakistan) og mange handlere havde store partier, både relativt billige enkeltkrystaller, grupper hvor en 'tråd' går på tværs af 4-6 sammenhængende krystaller og sågar matrix stykker. Selv de ringeste stykker var ret gode og der var masser af dem.

Tucson varer længe - for længe! Den eneste grund til jeg bliver til slutningen er, at jeg gerne vil se særudstillingerne på 'Main Show' (den lokale klub-messe). Der omkring 150 montere med materiale fra både private og offentlige samlinger, fortrinsvis amerikanske men også enkelte europæiske og udstillerne har ofte gjort sig stor umage med at udvælge materiale og opstille det pænt. Det er åbenlyst, der er mange private samlere, som lægger vægt på kvalitet og æstetik og som har både indsigt og midlerne.

Pieter de Bruyn havde en lille men spændende montre med mineraler fra mangan-minerne i Kalahari (Sydafrika). Pragtstykket var givetvis verdens største krystal, ca. 4 cm, af Mozartit. Ja, det er opkaldt efter den Mozart! Mineralen blev fundet i 1991, 200 året for Mozart's død og navngivet til minde om det nære forhold mellem mineralogi og operaen Tryllefløjten, men det er en anden historie. Man kan diskutere om stykket er smukt, men ihvertfald imponerende at se en krystal, hvor man kan få øje på selv de små flader, af et mineral man kun sjældent ser og i så fald kun som mikro-krystaller. 6 mm kugler af olivengrønne

Nchwangingit nåle (N'Chwanging Mine) er heller ikke hverdagskost.

Min smag går som regel i retning af usædvanlige mineraler og jeg faldt derfor straks for Bill Pinch's montre med 'sjældne mineraler'. Der var ikke noget egentligt tema, udover at alle stykker var sjældne mineraler i exceptionel kvalitet; den slags virker let lidt indforstået, men det skal der ikke lyde klager over fra mig i netop dette tilfælde. Herregud, der var da også montere proppet med turmaliner og andet som appellerer til folk med mere vulgær smag!" De fleste stykker stammer fra Namibia eller Sydafrika og er af høj kvalitet. På min nethinde hæftede sig billedet af et håndstykke med Brunogeierit krystaller fra Tsumeb (Tsumeb District (Oshikoto Region), Namibia). Det var ikke store, men dog synlige - det er i sig selv exceptionelt - og midt i det hele sad resterne af en 1 cm enkeltkrystal af Stolzit. Dem er der heller ikke så mange af. På sin vis er et ca. 5 cm stykke med skinnende blå (farve omtrent som kobber sulfat) Andyrobertsit på mørkegrøn Zinc-olivenit - også fra Tsumeb - sikkert sjældnere og bestemt mere farverigt, men ... Hvad er bedst, et ekstraordinært godt stykke af noget, der findes mange stykker af, eller det eneste stykke af et unikt mineral? Spørgsmålet er akademisk, da montren ikke havde karakter af en salgsudstilling, men dog værd at overveje. Foretrækker vi på rygmarvs-refleks et sjældent materiale fremfor et sjældent stykke? Et andet Tsumeb-stykke i montren - 4

Eugene Meieran havde to store montere, proppet med den slags stykker. Jeg hæftede mig ved en 11 cm Brasilianit (gylden, svagt grønlig farve, skarpe kanter), en 14 cm 'Herderit' (vel Hydroxylherderit, men det er dybest set underordnet) og en ca. 17 cm Chrysoberyl trilling (gullig

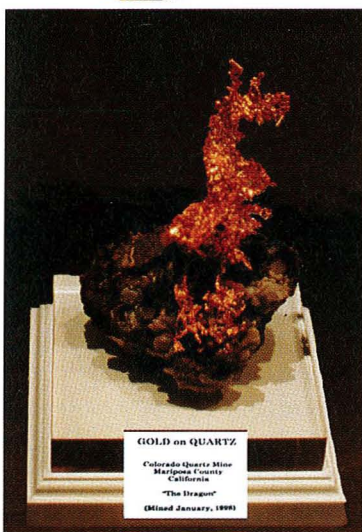

grøn med indeslutninger, meget høj glans). Stykket 'alle' talte om stod midt i den ene montre: en ca. 18 cm, klar skinnende blå Euklas krystal - blå med en snert grønligt, lidt som opvaskemiddel; absolut fantastisk farve. "Jeg er sikkert ved at blive gammel og blasert, men der er noget forkert ved sådan en udstilling. Tag ikke fejl, ethvert stykke er meget bedre end det jeg eventuelt har af det samme mineral og formentlig nær det bedste, der findes. En stor enkeltkrystal uden matrix er som en nøgen kvinde ved en modeopvisning: den vækker opmærksomhed, men sammenhængen mangler. Men det mindsker ikke nødvendigvis den æstetiske nydelse.

National Museum of Scotland havde en montre med 'sekundære mineraler' (altså fra oxidations zonen) fra Leadhills i Skotland. Det var spændende,

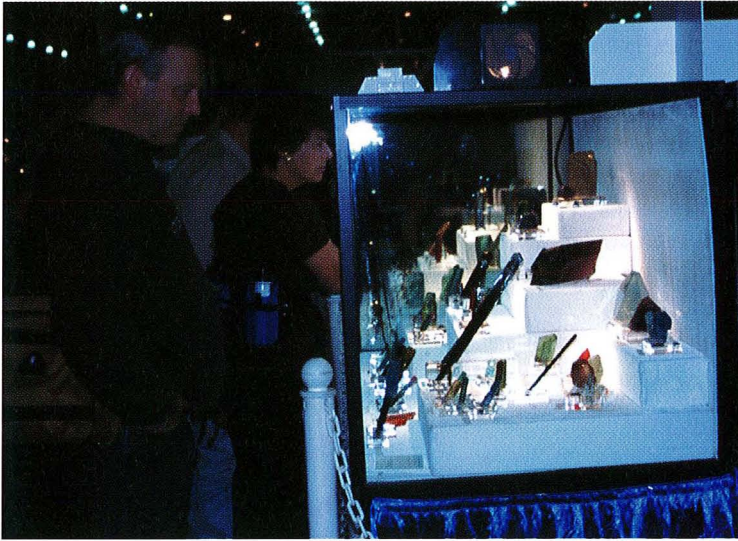
for man ser kun sjældent flere stykker på sted og især fordi der var pæne stykker af ganske sjældne mineraler. Der var et par pæne stykker med skarpe Leadhillit krystaller op til 1,5 cm. Leadhills er typelokalitet for Leadhillit (stor overraskelse!), men fine stykker er sjældne. Krystaller er oftest mindre end 1 cm og sjældent veludviklede, men består derimod af mange parallelt voksede tavler. Der var også et nydeligt stykke Lanarkit med et 'neg' af krystaller på 3 cm længde.

Museo di Storia Naturale i Milano havde en montre med kun 3-4 stykker (når man skal

cm stykke med 5 mm Schneiderhühnit krystaller - understreger pointen. Jeg har set en del Schneiderhühnit fra Corrego do Urucum (GalilÃia, Minas Gerais, Brasilien) - massiv sort, sammenvokset med gyldenbrun Karibibit - og fra Tsumeb - vifter af sorte lameller i matrix, små løse fragmenter - men pæne krystaller på matrix ? Dem ser man for det meste kun på billeder.

Som nævnt var der også udstillinger af mere vulgært tilsnit - store, mere eller mindre klare enkeltkrystaller med stærke farver. Her taler vi om Turmalin, Beryl, Korund og ikke Kvarts, Calcit, Feldspat!

sidde 12 timer i en flyver, burde man måske pakke lidt flere nå, det var en uvedkommende kommentar.), men de var absolut udsøgte! Alle var skuestykker af Phosgenit fra Monteponi Minen (Sardegna, Italien). Det er jo en af klassikerne, som findes i alle gamle samlinger, men som er blevet vanskelig at få fat i. Oftest ser man stykker bestående af tykke, tavleformede krystaller med kraftige ribber langs kanten og kun vanskeligt identificerbare krystalflader. Sådan nogen

havde de gode folk fra Milano også med - i dørstopper-størrelse! Mest imponerende var et ca. 15 cm stykke med en 7 cm krystal, veldefineret på alle sider og med skarpe kanter.

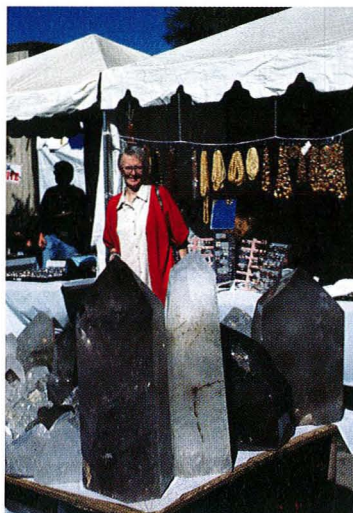
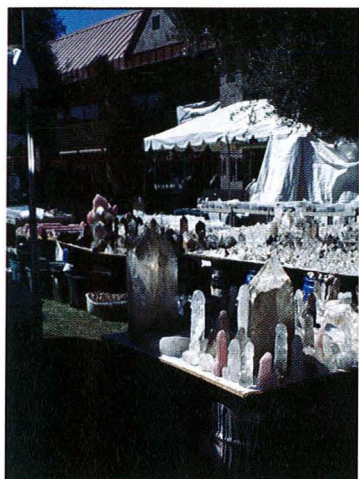
Mange folk syntes at gå hurtigt forbi montren fra Pennsylvania State Earth & Mineral Sciences Museum eller måske helt overse den. Det var synd, for den rummede en fin udstilling af glimmer-mineraler. Glimmer? Gab! Men prøv lige at tænke efter: hvor ofte ser vi glimmer? (Alt for!) Hvor ofte

ser vi matrix stykker med veludviklede krystaller? (hh ...) Netop! De havde fine stykker både med krystaller af Biotit, Zinnwaldit og flere andre. Glimmer er slet ikke et dårligt samler-område, hvis man gerne vil specialisere sig, men ikke har råd til at kæmpe om de store stykker med Guld, Sølv, ædelstenskrytaller eller lignende. Kun få samler glimmer (eller andre phyllosilikater) - så de er ikke så efterspurgte - og selvom gode skuestykker er ret sjældne, er de normalt ikke så kostbare. Desuden er de både flotte, farverige og rummer ofte andre interessante mineraler.

National Museum of Natural History (Smithsonian Institution) havde en montre, som holdt sig til årets tema (der er et officielt tema hvert år, men arrangørerne accepterer - heldigvis! - udstillinger over ethvert tema), mexicanske mineraler. Der var et par fine skuestykker - for eksempel et 25 cm stykke med Malakit pseudomorph efter Azurit krystaller op til 10 cm fra Zacatecas (vel fra El Cobre) og et stykke med 1.5 cm dybt blå, skinnende Scorodit krystaller også fra Zacatecas (og vel også fra El Cobre). Med vanlig sans for grå sulfider, faldt jeg for et smukt 4 cm stykke med op til 1 cm krystaller af Aguilarit (et sjældent sølv-selenid-sulfid) fra Guanajuato. På grund af årets tema, var der flere gode stykker Aguilarit på udstillingen, men det er ellers ikke noget, man lige falder over.

At komme hjem fra en stor stenmesse, er som at have spist en solid frokost. Man slår mave, glæder sig over nyhervervelserne og føler sig

veltillfreds uden lyst til de store
udskejelser. Der kan måske
blive plads til en kop the og
stykke krydderkage, et par
småstykker får man jo byttet

per post. Men efter kort tid
melder sulten sig igen, man er
nødt til at have aftensmad -
flere messer venter forude! Der
er Eppelheim, Bad Ems, Kop-

parberg, Ste. Marie-aux-Mines,
Ry, Denver, Mønchen ... og
snart er det atter tid til Tucson
igen!

Foto side 43 C.H. side 44 og 45 Niels Abildgaard.

STEINBUTIKK - "Tre Nisser Steinverksted" Åpent hele året

Gaver og souvenirer
Stort lager av:
råstein
steinskiver
cabochoner
slipeemner

Et funn for steininteresserte

Produksjon,
engros,
firmagaver.
Geologiforeninger
på gruppebesøk har
rabatt i butikken

Norsk Stenprodukt a.s

N-4860 Treungen, Norway

Telefon 35 04 54 33 - Telfax 35 04 54 66

